

РОЗГЛЯД ТА ВИРІШЕННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ КЛОПОТАННЯ ПРО ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ: ПИТАННЯ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ

Із набранням чинності КПК України 2012 року підстави, умови та нормативна модель правового регулювання порядку застосування відсторонення від посади як заходу забезпечення кримінального провадження піддалися докорінній зміні. Впровадивши достатньо високий стандарт доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею відповідних клопотань, законодавець визначив структурно складний локальний предмет доказування, який має свої особливості з урахуванням специфіки, мети та сутності відсторонення від посади, а відтак - потребує наукового дослідження з метою визначення подальших шляхів вдосконалення.

Безумовно, для формулювання локального предмету доказування під час розгляду та вирішення слідчим суддею клопотання про відсторонення підозрюваного від посади визначальне значення грають положення ч. 3 ст.132 КПК України, відповідно до яких застосування будь-якого заходу забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що: існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора; може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням. Враховуючи, що відсторонення від посади здебільшого пов'язане із втручанням в трудові права громадянина, на слідчого та прокурора покладається тягар доказування факту того, що саме займана підозрюваним посада сприяє вчиненню інкримінованого злочину.

В кримінальній процесуальній доктрині склалися різні підходи до визначення спеціальних умов застосування заходу забезпечення у вигляді відсторонення від посади. Ю.М. Дьомін називає спеціальними умовами застосування відсторонення від посади наявність в особи процесуального статусу підозрюваного; перебування на посаді; обрання запобіжного заходу не пов'язаного із триманням під вартою [1, 234]. Що стосується останньої умови, КПК України не дає остаточної відповіді на питання стосовно можливості одночасного застосування тримання під вартою та відсторонення від посади, однак логічно, що застосування ізоляційного запобіжного заходу (в тому числі, наприклад, цілодобового домашнього арешту) унеможливило в більшості випадків здійснення особою професійних обов'язків і, відповідно, прийняття рішення про відсторонення від посади в цьому разі не є доцільним. На нашу думку, до спеціальних умов застосування відсторонення від посади слід також відносити наявність зв'язку між професійною діяльністю підозрюваного, обвинуваченого та інкримінованим йому злочином. Зокрема, наразі існує практика, відповідно до якої слідчі судді відмовляють у задоволенні клопотань про застосування відсторонення від посади у випадках, коли злочин, в кому підозрюється особа, не має відношення до займаної нею посади [2].

До підстав застосування відсторонення від посади слід віднести обґрунтовану підозру у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину (у випадку, якщо підозрюваний є співробітником

правоохоронного органу - незалежно від тяжкості злочину) та наявність достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для його припинення, або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який, перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином. Слід звернути увагу, що розповсюдженими є випадки, коли сторона захисту, намагаючись спростувати твердження, викладені в клопотанні слідчого та прокурора, посилається на те, що слідчим усі документи були вилучені, а свідки вже допитані [3; 7]. Вважаємо, що такі посилання є безпідставними, особливо у досудовому розслідуванні триваючих злочинів, коли злочинна діяльність підозрюваного має систематичний характер, а відтак лише відсторонення здатне її припинити.

Що стосується можливості незаконно впливати на свідків необхідно зробити деякі зауваження. Власне поняття «незаконний вплив на свідка» є оцінним, конкретні можливості впливу залежать від посади підозрюваного, відносин свідка із підозрюваним, особи підозрюваного, і можуть набувати різноманітних форм (підкупу, погроз, вмовлянь). Існує практика, за якої слідчі судді, вирішуючи це питання, беруть за увагу можливість лише безпосереднього контактування підозрюваного із свідком [4], або якщо розглядати це аспект ширше - можливість реального систематичного спілкування і перебування в певних усталених соціальних відносинах.

Непоодинокими є випадки, коли після відкриття кримінального провадження і повідомлення про підозру підозрюваний іде у відпустку. Питання про те, яким чином має вирішуватися питання про відсторонення від посади за таких обставин не знайшло належного відображення в роз'ясненнях вищих судових органів та узагальненнях практики. Вважаємо правильною практику слідчих суддів, які не зважають на цю обставину та задовольняють клопотання про відсторонення від посади [3; 5]. Не дивлячись на те, що під час перебування у відпустці особа не здійснює професійної діяльності, вона фактично зберігає повноваження, передбачені її посадовою інструкцією, а відтак і важелі впливу, може бути відкликана з відпустки, що не дає змоги вважати, що вона здатна підмінити відсторонення від посади.

Відповідно до п.3 ч.2 ст. 157 КПК України при вирішенні клопотання про відсторонення від посади слідчий суддя має врахувати наслідки відсторонення від посади для інших осіб. На думку В.І. Фаринника, це означає, що слідчий суддя, суд мають звернути особливу увагу як на «позитивні» наслідки (зокрема, унеможливлення впливу на свідків та інших учасників кримінального провадження), так і негативні (зупинка підприємства, простій, невиплата заробітної плати) [6, 169]. При врахуванні цієї обставини необхідно враховувати баланс приватних та публічних інтересів і переконатися у перевазі останніх. Однак, враховуючи короткочасність відсторонення, вести мову про можливі значні негативні наслідки для самого підозрюваного або членів його сім'ї не актуально. Це підтверджує і судова практика, зокрема, апеляційним судом було визнано законною та вмотивованою ухвалу слідчого судді, який приймаючи рішення про відсторонення від посади ці обставин не врахував [7].

Обсяг даної роботи не дозволяє окреслити всі проблемні аспекти предмету доказування при вирішенні слідчим суддею клопотання про відсторонення від посади. Проте наведений аналіз теоретичних та практичних проблем дозволяє врахувати їх у правозастосуванні та подальшому вдосконаленні кримінального процесуального законодавства.

Список використаних джерел:

1. Дьомін Ю. М. Відсторонення від посади, як один із заходів забезпечення кримінального провадження / Ю. М. Дьомін // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . - 2013. - № 1. - С. 232-237. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_1_42

2. Ухвала слідчого судді Придніпровського районного суду м. Черкаси від 21 березня 2016 р. (Справа № 711/2242/16-к) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56732322>

3. Ухвала слідчого судді Жовтневого районного суду м. Маріуполя від 06 жовтня 2015 р. (Справа № 263/12008/15-к) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51998681>

4. Ухвала Апеляційного суду Одеської області від 02 червня 2015 р. (Справа № 522/10259/15-к) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44947498>

5. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 26 червня 2014 р. (Справа № 643/8458/13-к) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44540892>

6. Фаринник В. І. Відсторонення від посади: кримінальний процесуальний аспект / В. І. Фаринник // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). - 2014. - № 2. - С. 162-171. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2014_2_27

7. Ухвала Апеляційного суду Житомирської області від 11 листопада 2015 року (Справа № 296/11581/15-к) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53368733>